

Pakolaisuus Suomessa ja maailmalla

Opetusmateriaali

Sisällys

Pakolaisuus Suomessa ja maailmalla	3
Tietoa ja terminologia	4
Tehtävä: Väitettä vai faktaa?.....	7
Tehtävä: Sananselityspeli	14
Eläytyminen pakolaisuuteen	16
Tehtävä: Pakolaisen tarina /Patsas-menetelmä.....	16
Tehtävä: Roolijana.....	17
Roolit:.....	18
Pakolaisuus ja kehitysyhteistyö	22
Tehtävä: Pakolaisuus ja auttamisen etiikka	22
Tehtävä: Koulutus ja kestävä rauha	24
Lukutaito	25
Tehtävä: Lukutaidottomuus	25
Tehtävä: Koulupäivä	27
Siirtolaisuus mediassa	28
Tehtävä: Erilaiset uutisvideot.....	28
Hyödyllisiä linkkejä	30

Pakolaisuus Suomessa ja maailmalla

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotto on Suomessa vielä kansainvälisesti verrattuna kohtalaisen uusi ilmiö. Valtaosalle suomalaisista pakolaisuus tuli tutuksi vasta ensimmäisten suurten somalipakolaisryhmien saapumisen myötä 1990-luvun alussa. Yhteensä vuosina 1973–2012 on Suomeen muuttanut pakolaisena 42 524 henkilöä, joten vieraskielisestä väestöstä pakolaistaustaisia on vain murto-osa. Vuoden 2015 yllättävä pakolaistilanne nosti pakolaisuuden suositukseksi puheenaiheeksi – nyt ilmiö puhuttaa enemmän kuin koskaan ennen.

Tämä oppimateriaali on tarkoitettu opetuksen tueksi. Materiaali sisältää erilaisia tehtäviä havainnollistamaan pakolaisuutta Suomessa ja maailmalla. Tehtävät on jaoteltu viiteen osaan. Ensimmäisessä osassa käydään läpi pakolaisuuteen liittyviä termejä. Toisessa ja kolmannessa osassa eläydytään pakolaisten asemaan ja pohditaan syitä pakolaiskriisiin. Neljännessä osassa olevat tehtävät avaavat lukutaidon arvoa globaalisti ja sitä, mihin kaikkeen lukutaidottomuus vaikuttaa. Viimeisessä osassa pohditaan tiedotusvälineiden uutisointia pakolaisuudesta. Keiden ääni tulee kuulluksi? Käytetäänkö termejä oikein? Mitkä siirtolaisryhmät saavat huomiota, mitkä jäävät varjoon?

Lopussa listattuja linkkejä kannattaa hyödyntää opetuksessa. Niiden avulla pääsee perehtymään syvällisemmin pakolaisuuteen ja sen syihin.

Mukavaa oppituntia!

Pako^{Suomen}**aisapu**

Escocia Nsuku

Suunnittelija, Globaalikasvatus

Suomen Pakolaisapu tukee pakolaisia ja siirtolaisia toimimaan aktiivisesti arjessa ja yhteiskunnan jäsenenä Suomessa ja maailmalla.
www.pakolaisapu.fi

Tietoa ja terminologiaa

Tämän osion alla on tehtäviä, joiden avulla selvitetään, mikä on totta ja mikä tarua pakolaisuuden syistä ja seurauksista. Tavoitteena on samalla tehdä tutuksi termejä ja pohtia siirtolaisuuden eri muotoja.

Siirtolaisuuteen liittyviä yleisiä termejä:

Pakolainen

Pakolainen on henkilö, joka nauttii kansainvälistä suojelua oman kotimaansa ulkopuolella. Hänellä on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, oleskelee kotimaansa ulkopuolella ja on kykenemätön tai sellaisen pelon johdosta haluton turvautumaan sanotun maan suojaan.

Paluumuuttaja

Henkilö, joka on asunut pitemmän tai lyhyemmän ajanjakson synnyinmaansa rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin synnyinmaahansa. Suomessa paluumuuttaja käsitettä käytetään entisistä ja nykyisistä Suomen kansalaisista sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevista henkilöistä eli inkerinsuomalaisista, joilla on suomalainen syntyperä.

Ulkomaalainen

Suomessa ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen. Suomalainenkin on muihin maihin matkustaessaan paikallisille ulkomaalainen.

Siirtolainen

Siirtolainen on henkilö, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan. Siirtolaisella tarkoitetaan sekä maahanmuuttajaa että maastamuuttajaa.

Siirtotyöntekijä

Siirtotyöntekijä on henkilö, joka hakeutuu toimeentulon hankkiakseen toiseen maahan, mutta ei asetu sinne kuitenkaan pysyvästi.

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttajia ovat ihmiset, jotka asettuvat asumaan esimerkiksi Suomeen kolmeksi vuodeksi tai pidemmäksi ajaksi. Maahanmuuttajia ovat siis kaikki ulkomailta muuttajat, niin pakolaiset kuin EU:n kansalaisetkin.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka saapuu vieraaseen valtioon ja hakee sieltä suojelua. Osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisstatus ja turvapaikka. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös muun suojeluntarpeen perusteella (esim. epäinhimillisen kohtelun uhka kotimaassa).

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, joka sijoitetaan kolmanteen maahan pakolaiskiintiön puitteissa. YK:n pakolaisjärjestö (UNHCR) koordinoi maailmanlaajuisia uudelleensijoitusohjelmia, haastattelee ja esivalitsee pakolaisleireiltä kolmansiin maihin sijoitettavat pakolaiset. Suomen pakolaiskiintiö on ollut vuodesta 2001 lähtien 750. Vuosille 2014 ja 2015 kiintiö nostettiin 1050 henkilöön Syyrian sodan takia. Vuonna 2016 pakolaiskiintiö laskettiin takaisin 750:een.

Maansisäinen pakolainen

Maansisäiset pakolaiset ovat ihmisiä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa, mutta eivät ole poistuneet kotimaastaan.

Turvapaikka

Valtion myöntämä suoja sen alueelle paenneelle ulkomaalaiselle, joka täyttää pakolaissopimuksen asettamat kriteerit.

Oleskelulupa

Oleskeluluvalla tarkoitetaan valtion jollekin tietylle henkilölle myöntämää määräaikaista tai pysyvää lupaa asua valtionsa alueella. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan esim. suojelun tarpeen perusteella.

Kotouttaminen

Suomen laissa kotouttaminen määritellään "maahanmuuttajan yksilölliseksi kehitykseksi, jossa hän pyrkii osallistumaan työelämään ja yhteiskunnan toimintaan sekä samalla säilyttämään oman kielensä ja kulttuurinsa". Tällä hetkellä virallinen kotouttamisjakso on kolmen vuoden pituinen, jaksoa voidaan erityistapauksissa pidentää.

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto (Migri) on Suomen sisäasiainministeriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita. Migri aloitti toimintansa 1.1.2008. Maahanmuuttoviraston edeltäjä, Ulkomaalaisvirasto (UVI), aloitti toimintansa 1.3.1995.

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees, eli Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasioiden päävaltuutetun toimisto on perustettu vuonna 1951 auttamaan toisen maailmansodan jälkeisiä eurooppalaisia pakolaisia. UNHCR:n tehtäviin kuuluu kansainvälisen suojelun tarjoaminen pakoon joutuneille, kestävien ratkaisujen etsiminen pakolaisongelmaan sekä hätäavun antaminen pakolaistilanteissa.

Vastaanottokeskus

Vastaanottokeskus on paikka, joka tarjoaa asuinpaikan turvapaikkaa Suomesta hakeville. Vastaanottokeskusten lukumäärä riippuu turvapaikanhakijoiden määrästä. Vastaanottokeskuksessa asuminen on hakijalle maksutonta, ja keskuksessa voi asua, kunnes hakijan turvapaikkahakemus on ratkaistu.

Tehtävä: Väitettä vai faktaa?

Tehtävä sopii hyvin tunnin alkuun, jossa puhutaan yleisesti pakolaisuudesta ja siirtolaisuudesta, mutta sitä voidaan käyttää myös koko tunnin mittaisena harjoituksena. Tutustu ennen tuntia huolella seuraaviin faktaasioihin, jotta osaat perustella väitteiden virheet.

Vaihtoehto 1 (osa oppituntia)

Poimi kymmenen alla esitellyn väitteen joukosta muutama, ja kirjoita ne taululle, tai näytä PowerPointilla. Pyydä oppilaita keskustelemaan pareittain tai pienryhmissä, mitä ajatuksia väite herättää. Kuka on puolesta ja kuka vastaan? Keskustelkaa sen jälkeen väitteistä yhdessä ja kerro faktat, jos ne eivät muuten tule esiin.

Väitteiden tarkoitus on herättää keskustelua ja kumota yleisiä stereotypioita. Väitteet sopivat työkaluksi mille tahansa pakolaisuutta käsittelevälle tunnille. Faktojen tueksi voit näyttää siirtolaisuuteen ja pakolaisuuteen liittyviä tilastoja tai karttoja, jotka havainnollistavat muuttoliikettä ja sen jakautumista maapallolla. Esimerkiksi täältä löydät tietoa muuttoliikkeiden suunnista: <http://peoplemov.in/>

Vaihtoehto 2 (kokonainen oppitunti)

Myös kokonaisen oppitunnin voi pohjata väitteiden käsittelyyn. Jaa oppilaat ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle yksi väite. Pyydä heitä keskustelemaan ja argumentoimaan puolesta ja vastaan. Ryhmäkesustelun päätteeksi jaa oppilaille väitteisiin liittyvät faktat. Mitä ajatuksia fakta herätti? Oliko faktan ja väitteen ristiriidassa jotain yllättävää? Miksi?

Lopuksi: Tunnin lopuksi pyydä jokaista ryhmää esittelemään väitteensä ja faktansa muulle luokalle. Jos aikaa jää, voitte vielä lopuksi yhdessä keskustella väitteiden herättämistä ajatuksista. Voitte myös antaa oppilaille roolit ja pyytää heitä suhtautumaan väitteeseen ja argumentoimaan sen puolesta tai sitä vastaan roolista käsin (esim. turvapaikanhakija, rasisti, rajavartija, suomen kielen opettaja yms.) Kootkaa väittämät yhteen. Mitkä ovat yleisimpiä perusteluja puolesta ja vastaan?

1. Väite: "Ilman asianmukaisia papereita ja passia saapuvat turvapaikanhakijat ovat laittomia pakolaisia."

Fakta: Ei ole olemassa laittomia pakolaisia. Henkilö, joka hakee turvapaikkaa, ei oleskele maassa laittomasti. Kansainvälisen oikeuden mukaan ei ole väliä, saapuuko turvapaikanhakija oikeilla tai väärennetyillä papereilla, eikä tällä ole vaikutusta mahdollisen turvapaikan myöntämiseen.

Usein turvapaikanhakijoilla ei ole mahdollisuutta hankkia virallisia matkustusasiakirjoja ennen pakomatkaa. Mikäli pakolaista vainoavat kotimaan viranomaiset, voi passin saaminen olla mahdotonta. Vieraan maan viisumin hankkiminen voi olla vaarallista tai viisumia ei edes myönnetä. Tämän vuoksi monet turvapaikanhakijat turvautuvat salakuljettajiin ja väärennetyihin asiakirjoihin. Pakolaiseksi lähteminen tai pakolaisuudessa eläminen ei kuitenkaan ole koskaan "laitonta".

Palautuskieltosäännön mukaisesti ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa vaino, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu.

2. Väite: "Jotkut ihmiset kiertävät Euroopassa maasta toiseen hakemassa turvapaikkaa. Nämä "turvapaikkashoppailijat" käyttävät hyväkseen turvapaikkajärjestelmää."

Fakta: Niin sanotun Dublin-asetuksen mukaan se EU:n jäsenvaltio, johon turvapaikanhakija ensimmäisenä saapuu, on velvollinen käsittelemään hakemuksen. EU:n jäsenvaltiot soveltavat kuitenkin pakolaisten suojelun kriteereitä hyvin vaihtelevasti. Samasta maasta ja samasta tilanteesta tulleen turvapaikanhakijan mahdollisuus saada turvapaikka vaihtelee suuresti jäsenmaasta toiseen. Ihmisoikeusjärjestöt ovat kuvanneet tilannetta turvapaikanhakijan näkökulmasta turvapaikka-arpapeliksi.

Turvapaikanhakijoiden siirtyminen maasta toiseen on yleiseurooppalainen ilmiö. Ihmisille itselleen se on inhimillinen tragedia. Pitkään Euroopassa kiertäneet turvapaikanhakijat ajautuvat epätoivoon. Varsinkin pakolaislapset voivat huonosti.

Turvapaikanhakijoille annetaan myös kielteisiä päätöksiä, vaikka heitä ei pystytä palauttamaan sekasortoisein ja turvattomiin kotimaihinsa. Monissa maissa ihmiset jätetään oman onnensa nojaan kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen – ilman oleskelulupaa tai oikeutta esimerkiksi tehdä työtä.

3. Väite: "Turvapaikanhakijat pakenevat kotimaansa köyhiä oloja ja hakevat taloudellisesti parempaa elämää. Heitä tulisi auttaa omissa maissaan tai lähialueilla."

Fakta: Vakavat aseelliset konfliktit ja ihmisoikeusloukkaukset tapahtuvat usein maailman köyhimmissä maissa. Köyhyys siis ruokkii sotien ja konfliktien syntymistä. Tämän vuoksi Suomeen ja Eurooppaan tulevista turvapaikanhakijoista suurin osa tulee köyhistä maista. Köyhyys sinänsä ei kuitenkaan oikeuta saamaan turvapaikkaa. Jos huono elintaso on ainoa peruste turvapaikkahakemukselle, hakemus saa kielteisen päätöksen.

Osa pakolaisista jatkaa matkaa ensimmäisestä maasta, johon he ovat päässeet pakenemaan, mutta jossa he eivät saa tarvittavaa suojelua. Pakolaisen oikeuksiin kuuluu muun muassa oikeus ansaita oma elantonsa, mutta käytännössä se ei yleensä ole mahdollista pakolaisleireillä. Arviolta kaksi kolmasosaa maailman pakolaisista elää pitkittyneissä leiriolosuhteissa. Heillä on heikot mahdollisuudet kotoutua leireihin, mutta he eivät voi palata kotimaahansa.

4. Väite: "Yksin saapuvat turvapaikanhakijalapset ovat 'ankkurilapsia'. Vanhemmat käyttävät lapsiaan hyväkseen lähettäessään heitä yksin Suomeen, jotta voisivat itse tulla perässä."

Fakta: Yksintulleet lapset ovat erityisen haavoittuvainen ryhmä turvapaikanhakijoiden joukossa. Suomeen ilman vanhempia saapuneiden turvapaikanhakijalasten määrä on vaihdellut alle sadasta noin 3 000:een vuodessa (vuonna 2014 saapui 156, vuonna 2015 saapui 3 024).

Lapset saapuvat konfliktien repimistä maista kuten Syyriasta, Irakista, Somaliasta ja Afganistanista. Monet ovat kokeneet aseellisia hyökkäyksiä ja taisteluita, he ovat vaihtaneet asuinpaikkaa useaan kertaan ja heidän perheenjäseniään ja ystäviään on kuollut tai kadonnut. Usein lapsen vanhempi tai muu sukulainen on päättänyt lähettää lapsen turvaan rauhalliseen maahan.

Ei ole olemassa "oikeaa" tai "väärää" tapaa lähteä pakolaiseksi. Useinkaan ei ole mahdollista, että koko perhe lähtisi yhtä aikaa pakomatkalle. On ymmärrettävää, että vanhemmat haluavat lähettää esimerkiksi vanhimman lapsensa ensin matkaan. Pakolaisen perheenyhdistäminen perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen ulkomaalaislakiin.

Mikäli lapselle myönnetään turvapaikka tai oleskelulupa suojeluntarpeen perusteella, on hänellä oikeus saada Suomeen vanhempansa ja alaikäiset sisaruksensa. Yksin tullut lapsi voi saada myös kielteisen päätöksen tai hänet voidaan

palauttaa Dublin-asetuksen mukaisesti toiseen EU-maahan. Mikäli yksin tullut lapsi ehtii täyttää 18 vuotta ennen kuin päätös turvapaikkaprosessin aikana tulee, hän ei ole enää oikeutettu pakolaisen perheen yhdistämiseen.

Lapsia kuuluu suojella paitsi pakolaisina myös ensisijaisesti lapsina. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla on oikeus valtioiden antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

5. Väite: ”Turvapaikanhakijoiden joukossa on terroristeja ja rikollisia, joita ei pidä päästää Suomeen.”

Fakta: Turvapaikkajärjestelmä sisältää tehokkaita keinoja erilaisten väärinkäytösten estämiseksi. Turvapaikanhakijat ovat hakuprosessin aikana tekemisissä useiden eri viranomaisten kanssa ja heidän taustansa tutkitaan tarkkaan ennen päätöksentekoa. Geneven pakolaissopimuksen ns. poissuljenta-artikla takaa sen, ettei vakaviin rikoksiin syylistyneille myönnetä pakolaisen asemaa. Vastaava pykälä on myös Suomen ulkomaalaislaissa.

Mikäli Suomeen saapuu turvapaikanhakija, jota epäillään vakavasta kansainvälisestä rikoksesta, Suomen viranomaisilla on velvollisuus tutkia asia ja tarvittaessa viedä tapaus oikeuteen. Suojelupoliisi selvittää jokaisen Suomeen valittavan kiintiöpakolaisten taustat ennen kuin pakolainen saa luvan tulla Suomeen.

6. Väite: ”Suomeen tulee yhä enemmän ja enemmän turvapaikanhakijoita ja pakolaisia.”

Fakta: Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden määrä on 2000-luvulla vaihdellut 1500–6000 välillä. Vuonna 2008 hakijoita oli ensi kertaa yli 4000. Vuonna 2014 Suomesta haki turvapaikkaa 3651 henkilöä. Vuonna 2015 Suomeen on saapunut huomattavasti aikaisempaa enemmän kansainvälistä suojelua hakeneita ihmisiä. Vuonna 2015 Suomeen on saapunut 33 4760 turvapaikanhakijaa. Vuonna 2016 saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä on pienentynyt vuodesta 2015.

Turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomi vastaanottaa vuosittain suoraan ulkomailta valikoituja pakolaisia UNHCR:n kanssa sovitun kiintiön kautta. Pakolaiskiintiö on ollut usean vuoden ajan 750 pakolaista. Lisäksi pakolaisten perheenjäseniä saapuu Suomeen joitakin satoja vuodessa perheen yhdistämisen myötä. Kansainvälisesti katsoen Suomen pakolaismäärät ovat pieniä. Suurimman vastuun maailman pakolaisista kantavat Afrikan ja Aasian köyhät maat.

7. Väite: "Pakolaiset eivät halua tehdä töitä ja elävät vain sosiaaliturvan varassa."

Fakta: Maahanmuuttajien ja pakolaisten työttömyysaste on huomattavasti suurempi kuin kantaväestön. Tähän on monia syitä. Pakolaiset saapuvat maahan ilman suomen tai ruotsin kielen taitoa, joka on usein edellytys työpaikan saamiselle. Tilastoissa kaikki pakolaiset kuitenkin näkyvät työttöminä työnhakijoina jo ennen kuin työllistyminen on käytännössä edes mahdollista. Myös ennakkoluulot ja rasismi vaikeuttavat työnsaantia. Tilastot kertovat, että mitä kauemmin pakolaiset Suomessa asuvat, sitä paremmin he työllistyvät.

Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle, myös pakolaisille. Suomalainen sosiaaliturva noudattaa ihmisoikeuksien ja perustuslain mukaista yhdenvertaisuuden periaatetta. Pakolaiset saavat työvoima- ja sosiaalitoimistossa saman kohtelun kuin suomalaiset. Työttömänä työnhakijana oleva pakolainen saa siten samaa työttömyyspäivärahaa kuin suomalainen. Pakolaiset, kuten muutkin, maksavat saamistaan tuloista veroa.

Turvapaikanhakijoille myönnettävä tuki on 30 prosenttia pienempi kuin vähimmäistoimeentulotuki, koska heillä on mahdollisuus asua vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakijat voivat tehdä työtä 3-6 kuukauden maassaolon jälkeen. Tällöin he maksavat veroja eivätkä saa ylimääräistä tukea. Lapsilisään tai esimerkiksi opintotukeen turvapaikanhakijat eivät ole oikeutettuja.

8. Väite: "Verovarot pitäisi käyttää ensisijaisesti suomalaisten huono-osaisten auttamiseen eikä pakolaisiin."

Fakta: Kuten 137 muulla YK:n pakolaissopimuksen allekirjoittaneella maalla, Suomella on kansainvälisen oikeuden mukainen velvollisuus auttaa kansalaistensa lisäksi myös niitä, jotka eivät ole turvassa omassa maassaan. Perustuslain mukaan ihmisoikeudet kuuluvat Suomessa myös ulkomaalaisille ja kaikkia on kohdeltava yhdenvertaisesti. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Suomen lait edellyttävät, että turvapaikkahakemukset on tutkittava asianmukaisesti ja vastaanotto on järjestettävä menettelyn ajaksi.

Suomi kuuluu maailman rikkaimpien maiden joukkoon eikä meillä ole pakolaisten kotimaiden kaltaista vainoa ja köyhyyttä. Myös Suomesta on lähdetty pakolaisiksi – yli 70 000 suomalaislasta pääsi sotavuosina turvaan Ruotsiin ja

Tanskaan. Suomessa esiintyvään epäoikeudenmukaisuuteen, lamaan, asunnottomuuteen tai työttömyyteen ei ole syynä pakolaispolitiikka.

9. Väite: ”Pakolaiset ovat nuoria, terveitä miehiä. Heidän tulisi olla taistelemassa kotimaassaan. Suomen tulisi ottaa enemmän naisia ja lapsia.”

Fakta: Maailman pakolaisista noin 80 prosenttia on naisia ja alle 18-vuotiaita. Koska matkustaminen on miehille helpompaa ja turvallisempaa, länsimaihin saapuvista turvapaikanhakijoista suurin osa on miehiä. Nuoret pojat ovat usein myös vaarassa joutua värvätyksi.

Pakenemaan joutuvat miehet ovat useimmiten siviilejä. Nykyään pakolaisuutta aiheuttavat sodat ovat maansisäisiä taisteluja, joissa siviilit ovat usein väkivaltaisuuksien kohteina. Eniten pakolaisia tulee sisäisten konfliktien repimistä maista kuten Syyriasta, Irakista, Somaliasta, Afganistanista ja Kongon demokraattisesta tasavallasta. Tämän hetken vaikeimmat konfliktit ovat erittäin monimutkaisia ja jatkuneet jo pitkään. Aseellisen konfliktin osapuolina on usein lukuisia sisäisiä ryhmittymiä, kansainvälisiä joukkoja sekä yksityissektorin turvallisuusyhtiötä. Perinteinen ajatus isänmaan puolustamisesta ei enää päde tällaisessa tilanteessa.

Pakolaisuuden taustalla on vaino, joka kohdistuu poliittiseen mielipiteeseen, uskontoon, alkuperään, sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Vainoava taho voi olla myös yksityinen tai organisaatio, jota vastaan pakolainen ei saa suojelua kotimaansa viranomaisilta. Joskus ihmiset joutuvat pakenemaan ympäristökatastrofeja.

Kiintiöpakolaispolitiikassaan Suomi painottaa heikoimmassa asemassa olevien vastaanottamista. Suomeen saapuukin kiintiöpakolaisina usein perheitä, yksinhuoltajiaiteja, vammaisia ja muita haavoittuvaisia ryhmiä.

10. Väite: ”Euroopan rajat vuotavat. Eurooppa täyttyy pakolaisista ja turvapaikanhakijoista.”

Fakta: Eurooppaan saapuu viime vuosina 100 000–600 000 turvapaikanhakijaa. Poikkeuksen teki vuosi 2015 jolloin Eurooppaan pyrki yli miljoona turvapaikanhakijaa. Heistä suuri osa saapui Välimeren kautta.

Hakijamäärään vaikuttaa merkittävimmin se, millaisia kriisejä ja konflikteja maailmassa on meneillään. Viime vuosina irakilaiset ja afgaanit ovat olleet suurimmat hakijaryhmät.

Muutammat vaikeat konfliktit, kuten Syyrian sota, ovat nostaneet pakolaisten määrää maailmassa. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n mukaan pakolaisia on noin 60 miljoonaa. Suurin osa, noin 86 prosenttia, maailman pakolaisista asuu Aasiassa, Lähi-idässä ja Afrikassa.

Euroopan rajoja vartioidaan yhä tiukemmin. Laillisia maahantuloväyliä ei pakolaisille ole, joten heidän on pakko turvautua ihmissalakuljetukseen. Rajavalvonnan kiristäminen ei ratkaise sääntelemättömän muuttoliikkeen ongelmaa vaan pahimmillaan valvonta lisää ihmissalakuljetusta. Pakolaiset joutuvat ottamaan yhä isompia riskejä päästäkseen hakemaan turvaa Euroopasta. Vuonna 2015 3770 ihmistä kuoli tai katosi Välimerellä matkallaan pakoon.

Kuva: Pakolaisapu

Tehtävä: Sananselityspeli

Tämän harjoituksen tavoitteena on oppia tunnistamaan pakolaisuuteen liittyviä termejä. Harjoitus toimii parhaiten sen jälkeen, kun termit ovat jo hieman tuttuja, esimerkiksi tunnin päätteeksi, jos sanoista on keskusteltu tunnin aikana.

Jaa ryhmille tai pareille seuraavalla sivulla oleva sananselityskortit ja järjestä Alias-peli pakolaisuuteen liittyvillä sanakorteilla. Ryhmän jäsen selittää minuutin aikana niin monta sanaa kuin ehtii muille arvattavaksi, ja sitten vuoro vaihtuu toiselle ryhmälle. Ryhmä, joka minuutin kuluessa arvasi eniten sanoja, voittaa.

Lopuksi: Pelin jälkeen käykää läpi mahdolliset virheellisesti selitetyt sanat.

Pakolainen	Turvapaikanhakija	Siirtolainen	Syrjintä
Kiintiöpakolainen	Maansisäinen pakolainen	Siirtotyöntekijä	Lukutaito
Maahanmuuttaja	Ulkomaalainen	Ilman huoltajaa pakeneva lapsi	Maahanmuuttovirasto
Ihmisoikeus	YK:n pakolaissopimus	Turvapaikka	Oleskelulupa
Nälkä	Konflikti	Luonnonkatastrofi	Vaino
Sota	Sorto	Kidutus	UNHCR
Paluumuutto	Passi	Viisumi	Sotilas
Vastaanottokeskus	Kotouttaminen	Pakolaisleiri	Raja

Eläytyminen pakolaisuuteen

Tämän teeman alla olevien harjoitusten tarkoituksena on saada oppilaat samaistumaan pakolaisuuden kokemukseen ja ymmärtämään pakenemisen aiheuttamia haasteita yksilöille ja perheille. Toiminnalliset tehtävät aktivoivat passiivisempiakin oppilasryhmiä ja tehtävät sopivat siksi osaksi melkein mitä vain tuntia.

Tehtävä: Pakolaisen tarina / Patsas-menetelmä

Muuttoliikkeessa.fi -sivustolla on runsaasti eri-ikäisten, eri maanosista paenneiden henkilöiden tarinoita, joita kannattaa hyödyntää oppitunneilla. Henkilökohtainen tarina tuo pakolaisuus- ja siirtolaisuustermien alle jäävät ihmiset esiin ja herättävät mielenkiinnon aiheeseen.

Tarinoita voi tulostaa ja jakaa oppilaille tai keskittyä yhden tarinan tarkasteluun heijastamalla sen seinälle internetistä. Oppilaita voi pyytää lukemaan yhden tarinan ja laittaa toisen oppilaan haastattelemaan tarinan lukeutta oppilasta ikään kuin tämä olisi pakolainen. Tarinoita voi myös pilkkoa, ja pyytää eri ryhmiä kertomaan tarinan eri kappaleista luokalle.

Patsas-menetelmässä oppilaat (esim. parit) tekevät tarinan eri vaiheista ”still-kuvia” esittämällä luokan edessä jonkun kohtauksen/tapahtuman matkalta. Kun vaiheet esitetään peräjäälkeen, pakolaisen tarinasta syntyy diakertomus. Voit haastatella still-kuvassa olevia henkilöitä, koskettamalla kuvan jäseniä yksi kerrallaan ja kysymällä tältä, mitä kyseisellä hetkellä tapahtuu, ja miltä tästä tuntuu?

Voit mielellään kokeilla myös muita tuntemiasi osallistavia menetelmiä tarinoiden käsittelyssä.

Tehtävä: Roolijana

Jaa jokaiselle oppilaalle roolikortti ja ohjaa heidät luokkahuoneen reunalle. Raivaa riittävästi tilaa ryhmälle. Oppilaiden tulee eläytyä omaan rooliinsa ja kuvitella olevansa kyseinen henkilö. Esitä kysymyksiä, joita oppilaat pohtivat roolihahmonsä näkökulmasta. Jos roolihahmon vastaus kysymykseen on kyllä, oppilas ottaa askeleen eteenpäin.

Kun kaikki kysymykset on esitetty, oppilaat ovat hajaantuneet huoneen pituudelle. Pyydä oppilaita kertomaan rooliinsa muille. Haastattele roolihahmoja: missä kohdissa ne pääsivät liikkumaan eteenpäin ja missä ei? Tarkastele kokonaistilannetta - minkälaiset roolit ovat päässeet janalla pidemmälle ja minkälaiset jääneet mahdollisesti jopa paikoilleen. Pohtikaa, mistä erot sijoituspaikoissa johtuu (sukupuoli, syntymäpaikka, kansalaisuus, ikä, ihonväri, koulutus, varallisuus – muuttuisiko paikka, jos jokin näistä olisi eri?).

Kysymykset:

Alla olevat kysymykset ovat esimerkkejä, voit itse keksiä lisää.

- Saatko päivittäin riittävästi ruokaa?
Entä puhdasta vettä?
- Saatko elää kodissasi?
- Onko kotimaassasi turvallista?
- Onko perheesi ja sukulaisesi turvassa?
- Onko ihmisoikeuksiasi kunnioitettu?
- Oletko vapaa sanomaan mielipiteesi?
- Onko sinulla passi?
- Saatko apua (muilta ihmisiltä, valtiolta), kun sitä tarvitset?
- Pääsetkö lääkäriin, kun sairastut?
- Pääsetkö vuosittain lomamatkalle?
- Onko sinulla rahaa ostaa vaatteita?
- Osaatko lukea tai onko sinulla mahdollisuus oppia?
- Voitko mennä kotiin silloin, kun haluat?

Lopuksi: keskustelkaa oppilaiden kanssa pakolaisuudesta ja tehtävän herättämistä ajatuksista: Onko roolihahmosi jossain elämänsä vaiheessa joutunut pakenemaan kotoaan? Miltä kuvittelet sen roolihahmostasi tuntuneen? Miten se vaikuttaa roolihahmon elämään nykyisin?

Roolit:

- Olet somalialainen 17-vuotias poika, ja olet matkustanut yksin Suomeen. Olet hakenut turvapaikkaa. Sinulla ei ole passia.
- Olet suomalainen lukiolainen. Asut Helsingissä perheesi kanssa ja haluat isona lakimieheksi.
- Olet bangladeshilainen 12-vuotias tyttö. Autat maanviljelijäperhettäsi pelloilla tarpeen tullessa. Lähin koulu sijaitsee 10 kilometrin päässä.
- Olet chileläinen pakolainen. Olet asunut 25 vuotta Ruotsissa. Työskentelet sairaanhoitajana.
- Olet Vietnamin venepakolainen. Työskentelet kioskiyrittäjänä Suomessa, jossa olet asunut lähes 40 vuotta.
- Olet puolalainen rakennustyömies. Olet lähtenyt töiden perässä ulkomaille. Asut tällä hetkellä Suomessa. Työskentelet ilman työlupaa ja työsopimusta. Perheesi odottaa rahalähetyksiäsi Puolassa.
- Olet kolumbialainen karjankasvattaja. Olet joutunut pakenemaan huumesotaa pääkaupunkiin Bogotaan perheesi kanssa. Etsit töitä ja asuntoa.
- Olet 19-vuotias Turkin kurdi. Olet matkustanut maitse Kreikkaan ja haet sieltä turvapaikkaa. Jonot ovat pitkät. Puhut englantia.
- Olet brasilialainen 23-vuotias nainen. Työskentelet laillisessa bordellissa Hollannissa.
- Olet paperiton irakilainen nuori nainen. Olet kierrellyt Eurooppaa 1,5 vuotta. Tällä hetkellä elelet Norjassa.
- Olet 10-vuotias nepalilainen kastiton tyttö. Sinut on myyty kotiorjaksi Intiaan. Perheesi ei tiedä olinpaikkaasi.
- Olet kongolainen isoäiti. Asut pakolaisleirillä Ugandassa. Et tiedä, missä perheesi on. Pelkäätkin liikua yksin.
- Olet 9-vuotias ruandalainen lapsisotilas. Asut sotilaiden kanssa. Saat armeijalta ruokaa ja suojaa niin kauan kuin tottelet heitä.
- Olet tukholmalainen 14-vuotias poika. Käyt kaupungin parasta koulua ja harrastat shoppailua.
- Olet 18-vuotias yhdysvaltalaismies. Vanhempasi ovat maanviljelijöitä, mutta sinä haluaisit opiskelemaan yliopistoon. Tänä vuonna sato on ollut ennätyksellisen huono.
- Olet Nicaraguan presidentti. Olet hallinnut maata yli 20 vuotta. Perheesi omistaa monia suuryrityksiä.
- Olet saksalainen liikemies. Olet 52-vuotias. Olet menestynyt urallasi ja sinulla on paljon säästöjä. Erosit vaimostasi voidaksesi paremmin keskittyä urasi edistämiseen.
- Olet pohjoiskorealainen 35-vuotias opettaja. Aloitat päiväsi tarkistamalla, että sinulla on varmasti presidentin kuvaa esittävä pinssi oikein asetettuna takinliepeessä.
- Olet 15-vuotias laosilainen poika. Vanhempasi lähettivät sinut työnhakuun pääkaupunkiin. Ainoa työ, jonka löysit, oli miinanraivaus. Lähetät palkkasi kokonaisuudessaan vanhemmillesi.
- Olet irlantilainen, 19-vuotias nainen. Jäit rantalomallasi kiinni huumeiden käytöstä ja sinua odottaa yhdeksän vuoden vankilatuomio.
- Olet eläkkeellä oleva argentiinalainen entinen sotilas. Sotilasdiktatuurin hallitessa maata olit korkeassa asemassa. Vastuullasi on monia ihmisoikeusloukkauksia, mutta sinua ei ole tuomittu.
- Olet entinen evakko. Jouduit lähtemään Karjalan Räisälästä 6-vuotiaana. Olet eläkkeellä oleva maanviljelijä Keski-Suomessa.
- Olet entinen sotalapsi. Asuit viisi vuotta Ruotsissa lapsuudessasi. Palasit Suomeen 13-vuotiaana, etkä enää tuntenut omia vanhempiasi.

TEHTÄVÄ: Pakomatka-peli

Usein matkalla tehtävät valinnat ovat vaikeita ja voi olla mahdotonta tietää, mikä valinta olisi järkevin. Toisin kuin usein annetaan ymmärtää, pakolaiset eivät suunnittele, miten he matkansa tekevät ja mikä maa olisi houkuttelevin, vaan he maksavat salakuljettajille ja toivovat pääsevänsä turvaan. Purkukeskustelussa käsitellään pakomatkan vaarallisuutta ja sitä kautta lähtösyiden vakavuutta. Kerro koululaisille, että pelaatte pelin, jossa samaistutaan nuoren pojan pakomatkiaan. Matkalla oppilaat joutuvat tekemään valintoja. Tehtävän alkaessa kaikki oppilaat seisovat. Joka kysymyksen jälkeen oppilaat, jotka valitsivat ”väärin” istuutuvat. Lopuksi katsotaan, kuinka moni selvisi koko matkasta ja pääsi turvaan.

Aloita peli kertomalla henkilöstä, johon samaistutaan: ”Olet 12-vuotias poika Afganistanista, sinulla on kaksi siskoa ja yksi veli, olet rikkaasta perheestä. Isäsi on tapettu väkivaltaisesti, kun hän oli moskeijassa rukoilemassa.

Peli alkaa:

1. Äiti päättää, että lähdetään pakoon, hän maksaa salakuljettajalle. Pohjois-Afganistanissa salakuljettaja kertoo, että koko perhettä on vaikea viedä kerralla. Perheen pitää hajaantua. Miten perheesi valitsee?

a) sinä ja 17-vuotias sisko ja 15-vuotias veljesi jatkatte matkaa

b) sinä ja äitisi jatkatte matkaa, isovelji ja isosisko jäävät Afganistaniin

Pyydä niitä nostamaan käsi ylös, jotka valitsivat a-vaihtoehdon. Käden nostaneet saavat jäädä seisomaan, muut istuvat (jäävät pelistä).

2. Nyt matkaat sisarustesi kanssa kolmisin. Teitä pelottaa ja teillä on nälkä. Venäjällä veljesi yhtäkkiä katoaa. Miten toimitte siskosi kanssa?

a) jätte odottamaan, että veli löytyy

Tiesitkö?

Talvisodan aikana lähes 500 000 suomalaista eli evakossa, eli pakeni sodan alta turvallisempaan osaan maata. Suurin osa evakoista lähti pakoon vuonna 1940 menetetyistä Karjalasta. Joillakin entisen Neuvostoliiton alueella asuvilla, joilla katsotaan olevan suomalaiset sukujuuret, on ollut oikeus muuttaa Suomeen etnisinä paluumuuttajina.

Sotien aikana Suomesta lähetettiin myös 70 000 sotalasta yksin Ruotsiin ja Tanskaan sotaa pakoon. Noin 15 000 lasta jäi sotien seurauksena pysyvästi Ruotsiin ja noin 500 lasta jäi Tanskaan. Kymmenien tuhansien sotalasten lisäksi Ruotsiin lähti Suomesta myös yli 56 000 aikuista sotaa pakoon.

b) jatkatte matkaa salakuljettajan avulla

Pyydä niitä nostamaan käsi ylös, jotka valitsevat a-vaihtoehdon, he istuutuvat (jäävät pelistä).

3. Venäjällä poliisit kysyvät teiltä jatkuvasti passia, jota teillä ei ole, Miten päätätte toimia?

a) hankitte väärennetyt passit

b) lahjotte poliiseja rahoillanne, jotta pääsisitte etenemään ilman passeja.

Pyydä niitä nostamaan käsi ylös, jotka valitsivat a-vaihtoehdon, he istuutuvat (jäävät pelistä).

Simulaation jälkeen:

Kuinka moni jäi seisomaan? Kerro seisomaan jääneille, että he selvisivät tällä kertaa matkasta ja pääsivät siskon kanssa Suomeen. Suomeen saapuu vuosittain tuhansia turvapaikanhakijoita. Heistä reilu kolmannes saa oleskeluluvan. (Eli seisomaan jääneistä kolmannes, voidaan verrata.)

- Oliko valintoja matkan aikana helppo/vaikea tehdä? Mikä valinta oli vaikea? Miten perustelit valintaasi?

Usein ei ole oikeaa tai väärää ratkaisua. Valinnat ovat vaikeita ja sattumanvaraisia. Pojan tekemät valinnat eivät ole yleispätevästi "oikeita" vaan muidenkin valintojen kautta voi päästä matkalla eteenpäin – tai sitten ei. Pojan äiti maksoi suuren summan salakuljettajalle. Useimmilla ei ole varaa lähteä vaaralliselle pakomatalle. Varakkaammillekin pakomatka saattaa merkitä koko omaisuudesta luopumista.

- Mitä edellytyksiä matkan onnistumiselle oli paitsi hyvä tuuri?

Kerro että simulaatio oli tehty todellisen tarinan pohjalta ja että luet nyt alla olevan Ahmad Razain itse kirjoittaman tarinan matkastaan oppilaille. Luettuasi tarinan ääneen jatka keskustelua:

- Miksi Ahmedia kiusattiin koulussa Turussa? Oletteko itse törmänneet vastaavaan?
- Mistä luulette sen johtuvan, että joku kiusaa? Oletteko koskaan puuttuneet sellaiseen? Miten sellaiseen voisi puuttua?

Afganilaisen Ahmadin tarina

”Olen Ahmad Razai, afganistanilainen poika, 13 vuotta vanha. Asun perheeni kanssa Helsingissä. Meillä oli Afganistanissa tosi hyvä elämä ja meillä oli kolme taloa. Kun talebanit tulivat Afganistaniin, siitä tuli meille painajainen...Me lähdimme pakoon omasta maastamme.

Nälkä ja pelko oli koko ajan läsnä enkä koskaan unohda sitä matkaa. Muistelen aina, kun pakomatkalla tuli ikävä kotiin ja nälkä. Minä siis saavuin siskoni kanssa Suomeen 1999 joulukuussa alaikäisenä. Olin niin väsynyt, että nukahdin heti Helsingin lentokentällä. Emme osanneet sanaakaan suomea. Ensin poliisit haastattelivat meitä ja olimme yötä Helsingissä. Seuraavana aamuna lähdimme suoraan junalla perhe- ja ryhmäkotiin. Lukkarilassa olivat lapset, jotka olivat ilman huoltajia tulleet Suomeen niin kuin me.

Alussa kaikki oli vaikeaa, mutta vähitellen totuin elämään ja Lukkarilaan. Viihdyin siellä hyvin, vaikka en tiennyt perheestäni mitään. Lukkarilassa oli erittäin mukavia työntekijöitä. Heistä tuli meille tosi ystäviä. Mutta se ei pidä paikkaansa. Tietysti riippuu itsestäkin, kuinka tulee toimeen ihmisten kanssa.

On vaikeaa olla kahden kulttuurin välissä. Kun olen afganistanilaisten kanssa, minusta tuntuu, että olen aivan suomalainen. Mutta kun olen suomalaisten seurassa, tunnen olevani afganistanilainen. Kysyn joskus itseltäni, kuka minä oikeastaan olen. Mielestäni omaa kulttuuria on aina arvostettava, muuten ihminen jää yksin.

Äitini ja veljeni saapuivat Suomeen tammikuussa 2002. Muutimme Turkuun ja se oli kauhea paikka. Siinä talossa oli paljon torakoita. En olisi uskonut, että Suomessa voi olla taloissa torakoita. Sen lisäksi talossa haisi pahalle. Kukaan ei voinut auttaa meitä. Alussa meillä ei ollut edes huonekaluja. Yöllä kaikilla piti olla takit ja pipot päällä, koska Suomen talvi ei olekaan helppo. Elimme viikon ilman mitään ja se masensi kovasti meitä. Pikkuhiljaa sitten isosiskon ystävät ja eräs veljeni opettaja auttoivat meitä paljon ja toivat meille, mitä tarvitsimme. Hyvä, että ystävät ovat olemassa.

Turun koulussa minua kiusattiin melkein joka päivä. Mutta oli hyvä, että opettajat olivat mukavia ja minusta tykättiin ja välitettiin paljon. Opettajan mielestä minä olen fiksu, ahkera ja kohtelias. Turussa ei siis mennyt kovin mukavasti. Oli tylsää ja koko ajan ikävä Lukkarilaan. Se teki minut iloiseksi, kun pääsimme pois sieltä talosta. Isosiskon ystävät löysivät meille asunnon Helsingistä. Olen kuullut, että Suomessa on harvinaista, että naapurit välittävät toisistaan ja varsinkin maahanmuuttajista. Mutta kävi toisin. Naapurissa asuu todella huomaavainen ja mukava nainen. Hän tuli heti sanomaan meille tervetuloa. Meitä kaikkia helpotti vähän, kun naapuri oli meillä käymässä, ei tuntunut ikävältä. Toivottavasti löydän hyvän koulun ja harrastuksen Helsingistä. Toivon vieläkin siskoni pääsevän Suomeen mahdollisimman pian.”

**Kirjasta: Harju (toim.) 2003, Palasina maailmalla –
Turvapaikan hakijoiden kirjoituksia**

Pakolaisuus ja kehitysyhteistyö

Tämän osion alla on tehtäviä, jotka haastavat oppilaat pohtimaan sitä, miten eurooppalaiset ja suomalaiset vaikuttavat osaltaan maailman pakolaiskriisien syntyyn. Uutislähetysissä on usein esillä länsimaiden lähettämä humanitäärinen apu pakolaisleireille, mutta miten voisimme ennaltaehkäistä pakolaiskriisien syntyä kehitysmaissa?

Tehtävä: Pakolaisuus ja auttamisen etiikka

Tämän osan tehtävien tavoitteena on valottaa Euroopan ja kehitysmaiden välistä suhdetta sekä siihen liittyviä eettisiä kysymyksiä. 86 prosenttia maailman pakolaisista on kehitysmaissa, mutta miten Eurooppa vaikuttaa pakolaisuuden syihin ja miten se voi vaikuttaa pakolaiskriisien ennaltaehkäisyyn? Tunnilla voidaan myös miettiä erilaisia eettisiä perusteluja auttamiselle.

Käykää läpi vuonna 1951 kirjoitettu YK:n pakolaissopimus, ja miten se määrittelee pakolaisen (henkilökohtaiseen vainoon perustuva pakolaisuus).

Tunnin luonne on suunniteltu keskusteleväksi, ja eri syitä paeta on tarkoitus kysellä oppilailta johdattelemalla heitä miettimään esimerkiksi tiettyjä maanosia ja niiden viimeaikaisia tapahtumia. Kun eri syitä paeta on lueteltu, on hyvä huomioida, että pakolaisuuden syyt ovat muuttuneet sitten 50-luvun ja että YK:n pakolaissopimuksen määritelmä ei siis kata läheskään kaikkien pakolaisten suojelua. Valtiot voivat toki myöntää pakolaisille suojelua myös muista syistä, mutta velvoite suojella ja olla käännyttämättä kotimaahan koskee vain määritelmän sisälle mahtuvia pakolaisia.

Seuraavaksi pohditaan Euroopan yhteyttä edellä mainittuihin erilaisiin pakenemisen syihin. Länsimaiden osallisuus ilmastonmuutokseen on melko ilmeinen, mutta köyhyyden ja konfliktien taustalla oleva osallisuus monimutkaisempi. Siirtomaa-ajalta peräisin oleva valtiojako, aseiden vienti ja luonnonvarojen hankkiminen konfliktialueilta ovat kuitenkin olennaisia tekijöitä Afrikan konfliktien taustalla.

Keskustelun herättäjäksi voi katsoa esim. Frank Piasecki Poulsen Verikännykät-dokumentin, Wali Hashin Merirosvojen rannikko -dokumentin, tai Taavi Vartian After the Blood Diamonds -dokumenttielokuvan, jotka osoittavat eurooppalaisten valtioiden vahvan osallisuuden konflikteihin Kongon demokraattisessa tasavallassa, Somaliassa ja Sierra Leonessa.

Kun Euroopan osallisuutta kehitysmaiden pakolaisuuteen on avattu, voidaan siirtyä pohtimaan, mitä asialle on tehtävissä yksilön, kansalaisyhteiskunnan ja eri instituutioiden kautta.

Valmiita ja helppoja ratkaisuja ei ole, mutta on tärkeää, että oppilas ymmärtää, että auttaminen voi toisaalta olla pakolaisten auttamista (esim. turvapaikan myöntäminen Euroopassa) ja toisaalta pakolaisuutta aiheuttaviin syihin puuttumista. Nämä eivät ole toisiaan pois sulkevia auttamisen muotoja, vaan rinnakkaisia toimintatapoja.

*Euroopan ja Afrikan suhdetta tarkasteltaessa on tärkeää huomauttaa, että Afrikassa on köyhien kehitysmaiden lisäksi vauraita maita. Esimerkiksi joka viides maailman turvapaikanhakijoista hakee turvaa Etelä-Afrikasta.

Videomateriaalia tunnilla katsottavaksi:

Merirosvojen rannikko (Wali Hashi 2010. 30min) Yle Arkistossa

Verikännykät: (Frank Piasecki Poulsen 2010, 50 min) Yle Arkistossa (traileri löytyy You Tubesta: <http://www.youtube.com/watch?v=wQhLuBwOtE>)

After the Blood Diamonds (Taavi Vartia 2009, 50 min) tilattavissa Suomen Pakolaisavusta: toimisto@pakolaisapu.fi

Tehtävä: Koulutus ja kestävä rauha

Kirjoittamalla näkyväksi: lukutaito, naiset ja rauha Sierra Leonessa -julkaisu (Pakolaisapu 2011) summaa siirtomaa-ajan jälkeisen Afrikan kohtaamia haasteita yhden maan tilanteen tarkastelun kautta.

Kirjan pohjalta oppilaille voi esittää kysymyksiä, jotka johdattavat pohtimaan esimerkiksi globaalia vastuuta, tai sitä, mitä tarvitaan pysyvän rauhan saavuttamiseksi vuosia kestäneen konfliktin jälkeen. Kirjasta voi myös valita yksittäisiä henkilöhaastatteluja tai lukuja, joiden pohjalle tunti voidaan rakentaa. Tämä tehtävä sopii hyvin jatkotehtäväksi edelliseen tehtävään (Pakolaisuus ja auttamisen etiikka).

Kysymyksiä teemojen käsittelyyn:

1. Köyhyys Sierra Leonessa ja globaali vastuu

Miksi köyhyydestä nouseminen ja konfliktista toipuminen on hidasta? (11–12)

Miten länsimaat olivat osallisia pitkään sisällissotaan? (10–11)

Miten oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa voidaan vahvistaa? (17, 21–22)

Minkä takia Pakolaisapu valitsi juuri lukutaitokoulutuksen kehitysyhteistyön toimintamuodoksi? (6)

Miksi nuorten työttömyys on uhka rauhalle? (11, 12)

2. Lukutaito, rauhanrakennus ja demokratia

Miten se, että vanhemmat osaavat lukea vaikuttaa lasten elämään? (15, 19, 21,)

Miten aikuisten lukutaito vaikuttaa demokratian toteutumiseen? (8, 12, 15)

Millä tavoin erityisesti naisten lukutaito vähentää koko perheen köyhyyttä? (8, 21)

Miksi naisten on erityisen vaikeaa päästä opetuksen piiriin? (16–17)

Mitä Mary M Kay tarkoittaa sillä, että hän tunsu tulleen näkyväksi opittuaan lukemaan ja kirjoittamaan? (8)

Miksi naiset on tärkeää ottaa mukaan rauhanrakennustyöhön? (28)

Lukutaito

Lukutaidottomuus on maailmanlaajuinen ongelma, joka koskettaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia pakolaisia. Kriisin keskeltä paenneilla on suuri koulutuksen tarve. Moni on joutunut sodan takia jättämään koulunsa kesken ja osa ei köyhyyden tai pitkien koulumatkojen vuoksi ole koskaan oppinut lukemaan. Tähän osioon on koottu tehtäväideoita, jotka avaavat sitä, mikä on lukutaidon arvo globaalisti ja mihin kaikkeen lukutaidottomuus vaikuttaa. Samalla tehtävät haastavat pohtimaan myös oman lukutaidon merkitystä.

Tehtävä: Lukutaidottomuus

Harjoituksen tavoitteena on herättää ajatuksia ja saada oppilaat ymmärtämään, miltä tuntuu olla lukutaidoton tai joutua toimimaan täysin vieraassa kieli- ja kulttuuriympäristössä. Tämä on arkipäivää monelle pakolaiselle.

Monista ja jaa oppilaille tunnin aluksi seuraavalla sivulla oleva siansaksalomake. Pyydä heitä täyttämään lomake ilman sen kummempia selityksiä. Jos oppilaat kysyvät, mitä siinä lukee, vastaa ”siinähan se näkyy” tms. Älä kerro vielä tässä vaiheessa tarkemmin, mistä harjoituksessa on kyse. Anna oppilaille muutama minuutti aikaa täyttää paperi ja kerää ne pois. Keskustele oppilaiden kokemuksista ”lukutaidottomina”.

- Mitä ajatuksia paperin näkeminen herätti?
- Miltä tuntui täyttää lomaketta, jota ei ymmärtänyt?
- Miten ajattelette harjoituksen liittyvän pakolaisuuteen?

Lopuksi: Kerro oppilaille, että harjoituksen tarkoituksena oli laittaa oppilaat hetkeksi turvapaikanhakijoiden kenkiin. Monet turvapaikanhakijat joutuvat heti rajalle tultuaan täyttämään vieraskielisiä lomakkeita tietämättä, mitä niissä sanotaan tai osaamatta itse kirjoittaa edes omalla kielellään.

Myös pakolaisleirillä asuvien pakolaisten on vaikea toimia arkipäivässä ilman lukutaitoa. Monet meidän itsestään selvinä pitämämme asiat, kuten torilla asiointi tai lääkärisäkäynti vaativat numeroiden ja kirjainten tunnistamista ja lukutaitoa.

P&RXZ#&W XWRT

swxdc:

sxdcclgvex:

dfrevs: vfgl: drmtlprb:

F, G, K

rtbd 4546:

.....
.....
.....

1	VR
2	HF
3	JF
4	LR
5	GR
6	MR
7	NF

VG+HJJ+NJH+JJ

.....

HRFF

Tehtävä: Koulupäivä

Harjoituksen tavoitteena on konkretisoida lukutaidon merkitys lasten arjessa. Harjoitus auttaa oppilaita ymmärtämään jokapäiväisiä tilanteita, joista selvittääkseen tarvitaan lukutaitoa. Harjoitus on hyvä tehdä iltapäivällä, jotta oppilailla on esittää tarpeeksi esimerkkejä.

Pyydä oppilaita kirjaamaan mihin kaikkeen he ovat tarvinneet kuluneen päivän aikana lukutaitoa. Kun oppilaat ovat saaneet listansa valmiiksi, piirrä oppilaiden esimerkkejä noudattaen taululle tai seinälle ripustetulle isolle paperille visuaalinen kartta aamusta iltapäivään. Kirjaa tai piirrä eri lukutaitoa vaatineet tilanteet. Tällaisia voivat olla esimerkiksi: aamun sanomalehden luku/otsikoiden silmäily, lukujärjestyksen tarkastus, oikean junan tai bussin valinta koulumatkalle, oppikirjojen luku, ruokalan lounaslistan silmäily, ystävän tekstiviestin tai Whatsapp-viestin luku jne.

Lopuksi: Keskustelkaa yhdessä lukutaidon merkityksestä. Millaisia haasteita arjessa on ilman lukutaitoa? Yllättikö oppilaita, kuinka monenlaisissa tilanteissa lukutaitoa tarvitaan?

Tiesitkö? Lukutaidottomuuden taustalla on usein köyhyys. Suomessa koulutus on maksuton, mutta useissa maissa koulunkäynti maksaa. Köyhässä perheessä lastenkin on tehtävä töitä, eikä vanhemmilla ole varaa laittaa heitä kouluun. Tytöt joutuvat usein auttamaan pienempien sisarusten hoitamisessa ja kotitöissä, eivätkä he siksi pääse kouluun.

Lukutaidottomuus voi myös johtua siitä, ettei koulua tai opettajia ole lähellä ja koulumatkat ovat liian vaarallisia. Syynä lukutaidottomuuteen voi olla myös sota. Jos maassa on sota, koulujärjestelmä ei toimi. Monien koulu jää kesken, kun he joutuvat pakenemaan sotaa. Pakolaisuus voi kestää useita vuosia. Sen lisäksi monet syntyvät pakolaisleirillä ja viettävät siellä koko elämänsä, missä heillä ei ole mahdollisuutta käydä koulua. Myös Suomessa koulut keskeytettiin sodan ajaksi.

Siirtolaisuus mediassa

Maahanmuutto, pakolaisuus ja turvapaikkapolitiikka ovat usein mediassa toistuvia aiheita. Mediateeman tavoitteena on parantaa kohderyhmän medialukutaitoa ja lisätä kriittisyyttä journalismia kohtaan. Tehtävät pyrkivät osoittamaan, kuinka paljon vaikutusta sanavalinnoilla, kuvarajauksilla, näkökulmalla ja uutisten valikoinnilla on julkiseen keskusteluun. [au](#)

Tehtävä: Erilaiset uutisvideot

Tehtävän tavoitteena on osoittaa, kuinka suuri vaikutus kuvalla ja sanoilla sekä niiden yhteisellä on.

Näytä oppilaille Media exercise -video sivulta <http://www.unhcr.org/numbers-toolkit/DVD1/mediaexercise.wmv> (2 min), joka sisältää uutiskuvaa ilman selostusta Lampedusan saarelle pienellä veneellä saapuvista siirtolaisista ja pakolaisista. Lampedusa on osa Italiaa ja yksi Euroopan eteläisimmistä rajoista. Jätä video pyörimään taustalle.

Jaa oppilaat pienryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle oma media, jolle he tekevät uutiseen selostuksen. Halutessaan oppilaat voivat myös keksiä itse medialleen nimen ja toiminta-ajatuksen.

Mediat:

Rajat auki ry

- Rajat auki ry on järjestö, jonka tavoitteena on poistaa maailmasta kaikki kansalliset, vapaata liikkumista vaikeuttavat rajat. Koska tavara saa liikkua vapaasti, ihmistenkin pitäisi saada matkustaa passitta maasta toiseen. Rajat auki ry julkaisee verkkosivuillaan aiheeseen liittyvää videomateriaalia.

Yhteiskuntamedia

- Yhteiskunta on kriittinen yhteiskunnallis-kulttuurinen julkaisu, jonka pääteemoja ovat politiikka, köyhyys, ihmisoikeudet ja monikulttuurisuus. Yhteiskuntamedia tuottaa lehden lisäksi videoita ja uutisia nettisivuilleen.

Kansallinen tietotoimisto

- KTT:n tavoitteena on tuottaa medioille neutraaleja yleisuutisia kiinnostavista ja ajankohtaisista aiheista. Tietotoimisto haluaa tuottaa tietoa, jonka perusteella lukijat, katselijat tai kuuntelijat voivat itse tehdä johtopäätöksiä ja muodostaa mielipiteensä.

Muu maa mustikka -tv-kanava

- Muu maa mustikka on kansallismielinen, äärioikeistolainen tv-kanava, jonka tavoitteena on nostaa isänmaan kulttuuri ja arvot takaisin ansaitsemaansa arvostukseen. Ohjelmatarjonta on suunnattu kantasuomalaisille. Kanavalla kuulet vain suomen kieltä, et mitään ulkomaankielistä älämölöä!

Ryhmät valitsevat joukostaan uutistenlukijan, joka lukee selostuksen muulle luokalle ääneen videon pyöriessä taustalla. Kun kaikki ryhmät ovat esitelleet uutisensa, keskustelkaa selostusten yhtäläisyyksistä ja eroista.

Kysymyksiä:

- Mitä samaa selostuksissa oli? Entä eroja?
- Minkälaista mediaa ajattelette uutistenlukijan edustavan?
- Millä eri tavoilla saarelle saapuviin pakolaisiin suhtauduttiin? Entä turisteihin?
- Mikä uutisista oli mielestäsi todenmukaisin tai uskottavin?

Kiinnitä huomiota siihen, että ainakin seuraavat asiat tulevat keskustelussa esiin:

- Saarelle saapuvat henkilöt ovat pakolaisia tai turvapaikanhakijoita, eivät "laittomia" siirtolaisia.
- YK:n pakolaisjärjestö UNHCR on vastaanottamassa pakolaisia.
- Pakolaisten käyttämän veneen olosuhteet ovat karut ja vaaralliset.
- Pakolaisten joukossa on myös naisia ja lapsia.
- Lampedusan ristiriitaisuus: turisteille unelmalomakohde, pakolaisille portti turvaan.

Lopuksi: Keskustelkaa median vaikutusvallasta yleisemmin. Pyri osoittamaan selostusten pohjalta oppilaille, kuinka suuri merkitys sanavalinnoilla, kuvien rajauksella ja median tekemillä uutisvalinnoilla on.

Hyödyllisiä linkkejä

Pakolaisavun nettisivut

www.pakolaisapu.fi/

Maahanmuuton vuosikatsaus/

Maahanmuuttovirasto

http://www.migri.fi/download/14582_maahanmuuton_vuosikatsaus_2010_fi.pdf

Muuttoliikkeessä-sivusto

<http://www.muuttoliikkeessa.fi/>
<http://www.kotouttaminen.fi>

UNHCR:n kuvapankki

<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c25d.html>

UNHCR Global Trends 2010 - vuosiraportti

<http://www.unhcr.org/4dfa11499.html>

UNHCR Mid-year Trends 2015

<http://www.unhcr.org/56701b969.html#>

UNHCR: Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries 2010

<http://www.unhcr.org/4d8c5b109.html>

UNHCR / Not Just Numbers - opetusmateriaali

<http://www.unhcr.org/pages/4b7409436.html>

European Council on Refugees and Exiles

<http://www.ecre.org/>

International Organization for Migration (IOM)

www.iom.int / www.iom.fi

PICUM – Platform for international cooperation on undocumented migrants

www.picum.org

Vapaa liikkuvuus -verkosto

www.vapaaliikkuvuus.net